

PROGRESJONSPLAN FOR FAGOMRÅDENE I RAMMEPLANEN

**FOR MOBARN
DALELIA BARNEHAGE**

Innledning

I følge Rammeplan for barnehagen skal vi arbeide med 7 fagområder. I aktiviteter og temaopplegg jobbes det som regel med flere områder samtidig. Vi skal sikre at barna får erfaringer og opplevelser fra alle områdene og vi skal sikre at de opplever progresjon i aktivitetene.

Vår progresjonsplan beskriver derfor hva vi skal gi barna som sikrer at de får erfaring nok til å utvikle ferdigheter innenfor et vidt læringsfelt. Dette er ferdigheter som igjen er viktig for å delta i lek og sosialt samspill. Gode og varierte opplevelser er viktig for å skape glede, nysgjerrighet og utvikling.

I progresjonsplanen er mål og aktiviteter delt inn etter alder. Dette skal gi oss føringer for hvordan vi skal utvikle aktivitetene for barna etter hvert som de blir eldre i barnehagen. Disse oppdelingene er ikke absolutte, men må alltid sees på i forhold til det enkelte barns modning og erfaringer.

Kommunikasjon, språk og tekst

Rammeplanen sier at personalet skal:

- Skape et variert språkmiljø der barna får mulighet til å oppleve glede ved å bruke språk og kommunisere med andre.
- Synliggjøre språklig og kulturelt mangfold, støtte barnas ulike kulturelle uttrykk og identiteter og fremme mangfold i kommunikasjon, språk og andre uttrykksformer.
- Invitere til ulike typer samtaler der barna får anledning til å fortelle, undre seg, reflektere og stille spørsmål.
- Oppmuntre barna til å fabulere og leke med språk, lyd, rim og rytme.
- Støtte barnas lek med og utforskning av skriftspråket.
- Bruke varierte formidlingsformer og tilby et mangfold av bøker, sanger, bilder og uttrykksformer.
- Inkludere alle barna i språkstimulerende aktiviteter.

MÅL: Barna skal få utforske og utvikle sin språkforståelse, språkkompetanse.

1 åringene

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Bli kjent med bildebøker og pekebøker.- Bli kjent med bøker med enkel tekst.- Lære sanger med bevegelse, enkle sanger uten bevegelse, sangleker.- Få kjennskap til enkle rim og regler.- Positive opplevelser med verbal og nonverbal kommunikasjon.- Utvikle evne til å kommunisere i lek og samspill med andre barn.	<ul style="list-style-type: none">- Lese billedbøker/pekebøker sammen med barna.- Bruk av sanger og bevegelse, rim og regler i samlinger og aktiviteter.- Bruke konkrete, bevegelse og bilder som støtte til enkle sanger og fortellinger.- Lek med lyder.- Mye en til en kontakt.- Være til stede der barna er, på gulvet.- Bruke bilder med navn i garderoben.- Gi barna tid til å uttrykke seg.

2 åringene

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier.- Se sammenhenger mellom ord og bilde.- Øve på å gjenfortelle.- Lyttetrening.- Sette ord på ønsker og følelser.- Få et første møte med symboler som for eksempel bokstaver i navnene til barna.- Få kjennskap til digitale verktøy.	<ul style="list-style-type: none">- Bruke bildekort, puslespill og bøker som er tilpasset alderen.- Gjenkjennelsesleker (eks. Kims lek).- Oppfordre til tegning og lekeskriving.- Fortelle eventyr både med og uten konkrete.- Legge til rette for samtaler mellom voksen-barn og barn-barn.- Oppfordre til rollelek.- Bruke rim, regler og sanger.- Bruke billedbøker med enkel tekst.

3 åringene

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier.- Bevisstgjøring på bruk av språket i konfliktsituasjoner og sette ord på følelser.- Kjenne til Internett.- Ta ordet og lytte til andre i samlinger.- Legge til rette for og delta i rollelek med fokus på at barna lærer seg lekekoder.	<ul style="list-style-type: none">- Samtaler om felles opplevelser hver dag.- Oppmuntre barna til å fortelle.- Lese bøker som gir inspirasjon og nytenkning.- Gi barna mulighet til å bli kjent med enkeltord som symbol (ordbilder).- Høytlesning og lytte til lydbøker.- Fortelle og dramatisere eventyr med og uten konkrete.- Sang og bevegelsesleker.

4 åringene

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier.- Utvikle variasjoner innenfor språket.- Preposisjoner, bøyninger, verb osv.- Større kjennskap med språklyder- Øke kjennskap til ulike digitale verktøy- Se sammenheng mellom det talte og skrevne ord.- Interesse for begynnende lekelesing og leseskiving.	<ul style="list-style-type: none">- Leke og tulle med ord spontant og organisert.- Spille spill – lotto, memory, osv.- Barna dikterer tekster, bokstaver og tall som den voksne skriver ned- Rimer og dikter- Dramatiserer- Dokumenterer- Oppmuntre til tegning og lekeskiving

5-6 åringene

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier.- Tall og bokstaver blir en del av det daglige livet i barnehagen. Med dette øker barnas interesse for skrift og talespråk- Ha kjennskap til alfabet- Skrive sitt eget navn- Utvikle interesse for å lytte til andres fortellinger.- Trene på å hevde sine meninger, lytte til andres og vente på tur.- Kunne gjenfortelle innholdet i fortellinger.	<ul style="list-style-type: none">- Barna får møte ordbilder, bokstaver, tall og symboler på avdelingen.- Høytlesning, lydbøker og fortsettelsesbøker.- Mer avanserte sanger og historier som inspirasjon til fabulering og nyskapning- Jobbe med skoleforberedende oppgaver.- Alle bruke lyttereglene i samling o.l.- Trene på å skrive eget navn.- Lære å rekke opp handa når en skal si noe.

Kropp, bevegelse, mat og helse

Rammeplanen sier at personalet skal:

- Være aktive og tilstedeværende, støtte og utfordre barna til variert kroppslig lek og anerkjenne barnets mestring.
- Bidra til at barna kan tilegne seg gode vaner, holdninger og kunnskaper om kost, hygiene, aktivitet og hvile.
- Gi barna tilgang til varierte og utfordrende bevegelsesmiljøer, sanseopplevelser og kroppslig lek ute og inne, i og utenfor barnehageområdet.
- Bidra til at barna utvikler et bevisst forhold til retten til å bestemme over egen kropp og respekt for andres grenser.
- Legge til rette for at måltider og matlaging bidrar til måltids glede, deltakelse, samtaler og fellesskapsfølelse hos barna.
- Kjenne og praktisere nasjonale føringer for helsefremmende og forebyggende tiltak som gjelder barn.

MÅL:

- Barna skal utvikle motoriske ferdigheter, kroppsbeherskelse, koordinasjon og fysiske egenskaper.

- Barna skal bli kjent med egne behov, få kjennskap til menneskekroppen og utvikle gode vaner for hygiene og et variert kosthold.

- Barna skal bli trygge på egen kropp og få en positiv oppfatning av seg selv.

- Barna skal bli kjent med egne følelser.

- Barna skal kunne sette grenser for egen kropp og respektere andres grenser.

1 åringene

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Bli skritt for skritt bevisst egen kropp og bruken av den.- Møbler, lekeapparater og natur skal utforskes.- Vekst og utvikling gjennom kroppslig mestring.- Få finmotoriske utfordringer.- Begynnende læring av navn på kroppsdelene.- Godt kosthold skal etableres.- Lære å spise og drikke selv- Bli kjent med gode vaner for hygiene.	<ul style="list-style-type: none">- På tur innenfor, og små turer utenfor barnehagens lekeområde.- Vi tilpasser det fysiske miljøet slik at det blir god plass til "tumblelek".- Enkel hinderløype.- Bevegelsessanger.- Pusle puslespill med og uten knotter.- Snakke og synge sanger om kropp/kroppsdelene- Smake på forskjellig mat og sunn mat.- La barna spise og drikke selv.- Hjelp med håndvask.

<ul style="list-style-type: none"> - Begynnende trening med av- og påkledning. - Oppmuntre og veilede barna til å bli selvstendige i hverdagsituasjoner. For eksempel Klatre opp i vogna selv. - Bli kjent med egne følelser. - Få en positiv oppfatning av seg selv. 	<ul style="list-style-type: none"> - Hjelpe til med å øve på av- og påkledning. - Øve på å bli selvstendig - Hjelpe barnet å sette ord på ulike følelser, blant annet ved hjelp av bildesymbol og rollespill. - Gi ros og anerkjennelse.
---	--

2 åringene

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none"> - Videreutvikle motoriske ferdigheter og balanse - Bli bevisst kroppslige muligheter og begrensninger. - Bevisstgjøring og kjennskap til kroppsdelene. - Videreutvikle finmotorikken - Innøve pinsettgrep - Øve på å sitte i ro. - Trene på å velge pålegg og smøre selv. - Fra bleie til toalett - Lære rutiner for håndvask. - Begynnende av- og påkledning - Bli kjent med egne følelser. - Få en positiv oppfatning av seg selv. 	<ul style="list-style-type: none"> - Hinderløype ute og inne - Sykle, ake, klatre, balltrening, springe og hoppe - Bevege seg i ulendt terreng/bakker. klatre i - Sangleker - Tegning, perling og øve på klipping. - Ved bruk av blyant, fargestifter og pensel - Oppmuntre til å "sitte i ro" i samlingsstund og under måltider. - La barna få smøre mat selv. - Do-trening før hvert bleieskift. - Snakke om hvorfor vi vasker hendene og når. - Gi barna tid til selv å kle av og på seg. - Hjelpe barnet å sette ord på ulike følelser, blant annet ved hjelp av bildesymbol og rollespill. - Gi ros og anerkjennelse.

3 åringen

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none"> - Videreutvikling av motoriske ferdigheter og kroppskontrollen - Bli glad i og fortrolig med sin egen kropp og at alle er ulike. - Glede over å være ute i all slags vær. - Pinsett- og blyantgrep blir mer innarbeidet - Trene på å velge pålegg og smøre selv. - Vi har fokus på et hyggelig måltid og på sunt kosthold og mangfoldige smaksopplevelser. - Vi har fokus på hygiene og renslighet. - Mer selvstendig med toalettbesøk og av- og påkledning 	<ul style="list-style-type: none"> - Gå lengre turer i ulendt terreng. - Gi barna trygghet til å balansere på kanter, klatre, hinke, hoppe med samlende ben, og lære de å huske selv. - Legge til rette for kroppslig inne- og utelek. - Legge til rette for gode turopplevelser. - Rettlede og legge til rette for formingsaktivitet. - Bruk av tallerken og kniv ved noen måltider. - Samtaler om sunn og usunn mat, og smake på ulike smaker (skille mellom surt og søtt). - Fortelle hvordan vi skal nyse, hoste i armkroken, vaske hender etterpå. - Legge til rette for selvstendighetstrening mht. toalettbesøk, håndvask og av- og påkledning.

4 åringen

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none"> - Videreføre motoriske ferdigheter. - Øve på utholdenhet i aktiviteter. - Bedre kontroll på finmotorikken. - Mer fokus på vinteraktiviteter som f.eks. å gå på ski. - Utvide forståelsen for sammenhengen mellom kosthold og helse - Få kunnskap om bakterier. 	<ul style="list-style-type: none"> - Inspirere til utholdenhet på lengre turer. - Øve på å klippe med saks etter en strek og å fargelegge etter streker. - Klippe, lime, blyantgrep, perling og veving. - Matlaging (kutte opp frukt mm) - Skidager i barnehagen. - Forklare viktigheten av handvask og konsekvenser av manglende håndvask.

5-6 åringene

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Videreføre motoriske ferdigheter og utholdenhet i aktiviteter.- Stole på egen kropp og utfordre egne grenser.- Videreføre og utvide forståelsen mellom kosthold og helse.- Mer forståelse for hvordan kroppen fungerer innvendig og utvendig.- Bli mer selvstendig.- Lukte og smake på forskjellige matvarer. Skille mellom søtt og salt.	<ul style="list-style-type: none">- Øve på å hoppe tau, spille fotball, ta imot ball og å balansere på en fot og snekre (håndtere redskap).- Øve på Sirkus til sommerfesten.- Gå lange turer.- Lære om kosthold og matens betydning for kroppens fungering.- Lære om hvordan vi ser ut inni kroppen og hvordan kroppen fungerer.- Klare toalettbesøk selv- Klare å kle seg selv, avpasset værforhold.- Gjennom å smake og lukte på forskjellige matvarer, f.eks. med bind for øyne.

Kunst, kultur og kreativitet

Rammeplanen sier at personalet skal:

- Samtale med barna om deres og andres kunstneriske og kulturelle uttrykk.
- Gi form for, støtte og berike barnas bearbeiding av møter med kunst og kultur.
- Være lydhøre, anerkjenne og imøtekomme barns egen tradisjonskultur og barnekultur.
- Være lyttende og oppmerksomme på barnas ulike kulturelle uttrykk, vise respekt for deres ytringsformer og fremme lyst til å gå videre i utforskning av de estetiske områdene.
- Motivere barna til å utvikle seg gjennom musikk, dans, drama og annen skapende virksomhet, og gi dem mulighet til å utvikle varierte uttrykksformer.
- Synliggjøre og skape estetiske dimensjoner i barnehagens inne- og uterom.
- Gi barna anledning til å bli kjent med et mangfold av tradisjoner og kunst- og kulturuttrykk fra fortid og samtid.
- Bidra til at kulturelt mangfold blir en berikelse for hele barnegruppen.

MÅL:

- Barnehagen skal innredes og utstyres slik at det gir mulighet for kreativ leik og aktiviteter.
- Barna skal introduseres for et variert utvalg av formingsmaterialer, og få erfaring med ulike teknikker og uttrykk innenfor faget.
- Barna skal få erfaring og opplevelse med musikk, dans, drama og teater, litteratur, film og billedkunst.
- Barna skal bli kjent med lokale tradisjoner innenfor kunst og kultur.

1 åringene

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Introdusere barna for formingsmateriell- Musikk, sang, dans, bevegelse- Drama	<ul style="list-style-type: none">- Male, tegne, forme, lage utstilling- Synge sanger for barna, høre på musikk, gi rom for bevegelse, enkle instrumenter- Dramatisere enkle fortellinger og historier

2 åringene

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Bygge videre på det foregående- Bli kjent med navn på farger- Innføre flere typer formingsmateriell,- Varierte musikkopplevelser- Opplive musikk fra ulike kulturer- Eventyr- Gi inspirasjon til kreativitet- Gi rom og materiell som inspirerer til rolleleik	<ul style="list-style-type: none">- God tilgang på tegne, male, lime, kitt.- Gjenta aktiviteter.- Synge, spille, høre på musikk.- Dramatisere eventyr.- Legge til rette for kreativitet i forming, dans, sang og drama.- Ha utkleddingstøy tilgjengelig i leik. Leikerom til rolleleik.

3 åringene

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Bygge videre på det foregående.- Kunne farger.- Mer finmotoriske aktiviteter i forming.- Sangleker, bevegelsessanger, sanger med mer tekst.- Fortellinger med mer tekst.- Rolleleik, drama, utkledding.	<ul style="list-style-type: none">- Utvide repertoar innenfor musikk og kunst, kultur.- Klippe, lime, tegne med tusj og flere farger, vannmaling.- Perle, små tegneoppgaver, bygge, konstruere.- Eventyr, fortellinger, drama, flere musikksjangere, konsert.- Smålego, treklosser, materiell til rolleleik.

4 åringene

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none"> - Bygge videre på det foregående. - Kunne flere farger, lage system, mønster. - Få tegne og maleoppgaver, tegne etter modell, hodefotinger, detaljer. Blyantgrep. - Sanger med flere vers, mer avanserte melodier, lytte på musikk. - Eventyr, drama, teater. - Utrykke følelser gjennom forming, sang musikk, drama. 	<ul style="list-style-type: none"> - Utvide repertoar i formingsmateriell, musikk, kunst og kultur, leikemateriell - Klippe, lime, perle, male, forme med kitt, byggematerialer. - Introdusere flere sanger, høre på musikk, lage sanger, instrumenter. - Utkledning ift roller. - Være med barna og tegne, male, bevisstgjøre ift tanker og følelser.

5 og 6 åringene

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none"> - Bygge videre på det foregående. - Detaljer i tegning, maling, forming. - Tegne det du ser, oppgaver. - Opptredener, ha konsert. - Avansert rollelek, drama. - Museum. 	<ul style="list-style-type: none"> - Utvide repertoar. - Formingsmateriell som krever mer nøyaktighet, finmotorikk. - Få ulike kunstopplevelser. - Ulike musikkopplevelser. - Sanger med masse tekst. - Spille teater.

Natur, miljø og teknologi

Rammeplanen sier at personalet skal:

- Legge til rette for mangfoldige naturopplevelser og bruke naturen som arena for lek, undring, utforsking og læring.
- Gi barna tid og anledning til å stille spørsmål, reflektere og lage egne forklaringer på problemstillinger, og til å delta i samtaler om det de har erfart og opplevd.
- Synliggjøre naturfenomener og reflektere sammen med barna om sammenhenger i naturen.
- Utforske og eksperimentere med teknologi og naturfenomener sammen med barna.

MÅL:

- Barna skal få oppleve glede og undring over naturens mangfold ved å ferdes i naturen.
- Få grunnleggende innsikt i natur, miljøvern og samspillet i naturen.
- Barna skal erfare hvordan teknologi kan brukes i leiken og hverdagslivet.

1 åringene

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Legge til rette for varierte opplevelser ute.- Få mulighet til å bruke sansene og undre seg.- Få kjennskap til norske husdyr	<ul style="list-style-type: none">- Være ute hver dag, få erfaring med ulikt vær.- De voksne skal være gode rollefigurer og vise respekt og varsomhet i naturen når man er sammen med barna.- Ta turer utenfor barnehagens område.- Oppsøke naturlig terreng.- Gå på tur i små grupper.- Sette av god nok tid og ta utgangspunkt i barnas nysgjerrighet, interesser og forutsetninger.- Bruke bilder, sanger og pekebøker.

2 åringene

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Videreføre temaer fra tidligere år.- Få mulighet til å utforske nye områder.- Bli bevisstgjort årstidene, endringer i naturen.- Få kjennskap til hvor maten vi spiser kommer fra.- Få erfaring med Ipad.	<ul style="list-style-type: none">- Dra på lengre turer.- Bruke barnas undring og nysgjerrighet i temaer om natur og dyr.- Ta sikte på et gårdsbesøk.- Voksne skal bevisstgjøre barna på ulike teknologiske funksjoner vi omgir oss med.- Tilby leikemateriell som utfordrer barnas teknologiske bevissthet.

3 åringene

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Videreføre temaer fra tidligere år- Få kjennskap til de fire årstidene.- Få kjennskap til elementene. Jord, ild, lys og vann.- Bli introdusert for kildesortering.- Få kunnskap om dyr, insekter, fisk og blomster/vekster som er naturlig i vårt område.	<ul style="list-style-type: none">- Gjøre aktiviteter ute som er mulige i forhold til aktuelt vær. Forming av snø, demninger/kanaler med vann, brenne bål, plukke blomster og annet naturmateriale.- Bruke grønnsakhagen.

4 åringene

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Videreutvikle temaer fra tidligere år.- Lage mat.- Introdusere barna for miljøvern.- Bruke oppslagsverk ved spørsmål og undring, også digitalt.	<ul style="list-style-type: none">- Gi barna oppgaver som stimulerer nysgjerrighet og kunnskap om naturen og miljøet.

5 og 6 åringene

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Videreutvikle temaer fra tidligere år.- Lære om solsystemet og naturfenomener.- Kunnskap om hvordan mennesket og naturen er avhengig av hverandre.- Enkle kjemi/fysikk forsøk.- Gjenbruk.	<ul style="list-style-type: none">- Bruke faktainformasjon i større grad enn tidligere.- Oppsøke skoler i nærområdet og få erfaringer med kjemi/fysikk.- Innhente materialer til gjenbruk.

Etikk, religion og filosofi

Rammeplanen sier at personalet skal:

- Formidle fortellinger og skape rom for barnas opplevelser, samtaler, erfaringer og tanker om religion, livssyn, etikk og eksistensielle temaer.
- Utforske og undre seg over eksistensielle, etiske, religiøse, livssynsmessige og filosofiske spørsmål sammen med barna.
- Bidra til å utvikle barnas toleranse, interesse og respekt for hverandre og for mennesker med ulik kulturell, religiøs eller livssynsmessig tilhørighet.
- Gi barna kjennskap til og markere merkedager, høytider og tradisjoner i den kristne kulturarven og andre religioner og livssyn som er representert i barnehagen.
- Samtale med barna om religiøse og kulturelle uttrykk og være bevisst på hvordan egen deltakelse kan støtte og utvide barnas tenkning.
- Identifisere verdikonflikter i hverdagen, reflektere over verdiprioriteringer og holdninger og ha et bevisst forhold til hvordan disse kommer til uttrykk i arbeidet med barna.

MÅL:

- **Oppleve respekt for sin kultur og religion.**
- **Få mulighet til å tilegne seg samfunnets grunnleggende verdier og kjennskap til tradisjoner og høytider.**
- **Få mulighet til å tilegne seg empati og utvikle konstruktive og nære relasjoner til andre mennesker.**
- **Oppleve voksne som inspirerer og inviterer til undring over grunnleggende spørsmål.**

1 åringene

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Markere høytider på enkelt nivå- Anerkjennelse fra voksne- Ta barna på alvor- Gi omsorg- Tilegne seg vaner for «Skikk og bruk»	<ul style="list-style-type: none">- Bruke sansene og oppleve høytiden. Synge og oppleve stemningen sammen.- Være observant på kroppsspråk og mimikk.- Voksne skal handle utfra barnets signaler og utfra kunnskap om barns behov.- hjelpe barna til å vise godhet for hverandre- Takke for maten

2 åringene

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier- Undre seg sammen.- Erfaring i å dele med andre.- Erfaring med å ta egne valg.- Prate om følelser: Glad, lei seg, sint, redd.- Gjenkjenne følelser hos andre.- Utvikle evne til å vise omsorg for hverandre	<ul style="list-style-type: none">- Basis høflighetsfraser, hei – ha det -takk- kan jeg få?- Voksne skal sette ord på følelsene barna har, bekrefte.- Turtaking. Sende hverandre ved matbordet. Velge sang før måltid, velge frukt og pålegg.- Øve på å lytte til hverandre- Voksne skal være gode rollemodeller, være bevisst på ord, kroppsspråk i forhold til hverandre.- Hjelp barna å tolke situasjoner barna imellom.- Gir rom for undring og filosofi.- Hjelp barna i konflikter.- Se og anerkjenne prososiale handlinger.- Voksne skal være gode rollemodeller ift. å utvikle gode relasjoner, vise respekt for hverandre.

3 åringene

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none"> - Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier - Trene på å tenke gjennom ting. Være nysgjerrige. - Bli bevisst på at egne handlinger påvirker andre - Barn skal erfare at: «Det er flott å være meg, det er flott å være forskjellige.» - Sette grenser for seg selv - Øve på sinnemestring. - Respektere hverandre. - Samtale og bøker om vennskap. Hva er en god venn? - Vise empati. - Bli kjent med ulike kulturer - Bli kjent med høytider og tradisjoner. 	<ul style="list-style-type: none"> - Voksne skal være til stede blant barna, hjelpe til i konflikter. Sette ord på de ulike perspektiver. - Oppfordre til dialog blant barna. - Bruke historier, bilder og bøker om følelser. - Voksne skal være lyttende, stille oppfølgingsspørsmål, være undrende i dialog med barna. - Øve på å si "nei", eller "stopp" for å sette grenser for seg selv - Øve på å sette seg inn i hvordan en annen opplever en situasjon - Tydelige voksne, tydelige grenser - Samtale og bøker om ulike kulturer og levemåter. - Samtaler i hverdagen om ulikheter, hvordan alle er viktige i et fellesskap - Markering og forberedelse til høytider, tradisjoner innenfor ulike religioner og livssyn

4 åringene

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none"> - Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier - Kjenne til representerte religioner - Problemløsning og selvstendig tenkning 	<ul style="list-style-type: none"> - Prøve å ordne opp i konflikter og jobbe spesielt med temaer som vennskap, gode sosiale relasjoner. - Være til stede for barna, forebygge og hjelpe til i konflikter.

<ul style="list-style-type: none"> - Undring over livet (naturen, liv, død mm) - Samtale og filosofere over grunnleggende spørsmål. - Vise respekt og toleranse for hverandre i det vi sier og gjør 	<ul style="list-style-type: none"> - Verne om gode leikesituasjoner der barna er i god relasjon med hverandre - Gi kunnskap om at vi er forskjellige, og at det er bra for felleskapet. - Snakke om representerte religioner - Samarbeide med foreldre til barna med annen religion enn den kristne, i forhold til om og hva som er viktig for dem. - Bruke barnas erfaringer som utgangspunkt for samtale.
--	--

5 og 6 åringene

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none"> - Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier - Den gylne regel: Alt dere vil at andre skal gjøre mot dere, skal også dere gjøre mot dem. - Reflektere over hvem man er som person, og hvordan man vil være. - Komplimentsirkel. 	<ul style="list-style-type: none"> - Legge til rette for tid og rom for undring og filosofering over grunnleggende spørsmål. - Bruke små samtalegrupper. Eks: «Den gylne regel» som utgangspunkt til samtale. - Gi kunnskap om at vi er forskjellige, og at det er bra for felleskapet. - Øve på å si fine ting til hverandre. Hva er et kompliment. Se hverandres gode gjerninger og si det til dem i komplimentsirkelen.

Nærmiljø og samfunn

Rammeplanen sier at personalet skal:

- Sørge for at barna erfarer at deres valg og handlinger kan påvirke situasjonen både for dem selv og andre.
- Introdusere barna for personer, steder og samfunnsinstitusjoner i nærmiljøet for å skape tilhørighet og hjelpe barna med å orientere seg og ferdes trygt.
- Gi barna like muligheter, fremme likestilling og motivere diskriminering, fordommer, stereotyper og rasisme.
- Gi barna forståelse av at samfunnet er i endring, og at de inngår i en historisk, nåtidig og fremtidig sammenheng.
- Gjøre barna kjent med samisk kultur og levesett og knytte det samiske perspektivet til merkedager og hverdagsliv, kunst og kultur og mattradisjoner.
- Gi barna begynnende kjennskap til betydningen av menneskerettighetene, spesielt barnekonvensjonen.

MÅL:

- Bli kjent med samfunnet gjennom opplevelser og erfaringer i nærmiljøet.
- Få innsyn i ulike tradisjoner og levesett.
- Få erfaringer når det gjelder demokratiske avgjørelser, og betydningen av likhet og rettferdighet.
- Barna skal oppleve at de er en aktiv part og må bidra til fellesskapet i barnehagen samtidig som de blir respektert og møtt på egne behov.
- Barna skal oppleve at gutter og jenter er likestilt.
- Bli kjent med den samiske kulturen.

1 åringene

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Bli trygge på seg selv, voksne og andre barn i barnehagen.- Bli kjent i og rundt barnehagen.- Bli en del av et felleskap og erfare å måtte ta hensyn til hverandre.- Nasjonaldagen, 17. mai- Samefolkets dag, 6. februar.- FORUT	<ul style="list-style-type: none">- Personalet skal være trygge og nære voksen for barna, og gi omsorg på barnets premisser.- Bruke uteområdet året rundt, bruke grillhytta og nære naturområder.- Se fargene i det norske flagget, høre nasjonalsangen og andre sanger som hører nasjonaldagen til.- Se fargene i det samiske flagget, og være med i samling der vi snakker om tradisjoner og særpreg.

2 åringene

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none"> - Bli bedre kjent i og rundt barnehagen. - Utvide kjennskapen i nærmiljøet. - Lære å ta hensyn til hverandre. - Oppleve dyr på nært hold - Nasjonaldagen, 17. mai. - Samefolkets dag, 6. februar. 	<ul style="list-style-type: none"> - Besøke storavdelingene og nærmiljøet. - Gå lengre turer som til Trollhuken, ballbingen, lekeplasser og Utsikten, og snakke sammen om hva vi ser i nærmiljøet. - Personalet skal være seg bevisst å sette ord på barnas positive handlinger ovenfor andre, og oppmuntre de til å hjelpe hverandre. - Ta sikte på et gårdsbesøk - Lære fargene i det norske flagget, høre, og syng nasjonalsangen og andre sanger som hører nasjonaldagen til. - Lære fargene i det samiske flagget, og være aktivt med i samling der vi snakker om tradisjoner og særpreg. - Arrangere FORUT.

3 åringene

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none"> - Barnehagens nærmiljø - Besøke steder i nærmiljøet. - Erfare at vi er likeverdige, uavhengig av kjønn, og deltar i fellesskapet. - Nasjonaldagen, 17 mai. - Samefolkets dag, 6 februar. 	<ul style="list-style-type: none"> - Besøke andre avdelinger på huset. - Gå tur til sentrum og biblioteket. - Personalet jobber for at alle barn i barnehagen skal føle seg inkludert og akseptert uavhengig av kjønn. - Besøke en bondegård og snakke sammen om dyrehold og gårdsdrift før og nå. - Fargelegge flagget, lære sanger og snakke om hvorfor vi feirer nasjonaldagen. Gå i tog. - Markere samefolkets dag med å lese bøker, se på bilder og høre på samisk musikk. - Arrangere FORUT.

4 åringene

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none"> - Barnehagens nærmiljø - Demokratiske prinsipper, Medbestemmelse. - Hvor bor vi. - Utvikle forståelse for ulike tradisjoner og skikker. - Få begynnende kunnskap om Menneskerettigheter, Barnekonvensjonen. - Lære om dyrehold og gardsdrift. - Nasjonaldagen, 17. mai. - Samefolkets dag, 6. februar 	<ul style="list-style-type: none"> - Videreføre besøk i og rundt barnehagen. Snakke sammen om hvordan vi kan passe på og være venner med hverandre i barnehagen. - Samtaler om konsekvenser av handling og valg. - Snakke sammen om hvilket land, kommune, område og vei vi bor i. - Samtale om jule- og påsketradisjoner og skikker. Dåp, bryllup, begravelse, karneval, St. hans o.l. kan også være temaer for samtale. - Henge opp Barnekonvensjonen og ha samtale rundt dette. - Arrangere FORUT.

5 og 6 åringene

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none"> - Barnehagens nærmiljø. - Besøke skolene. - Barna skal erfare at de har medvirkning og er en del av et demokratisk samfunn. - Hvor bor vi. - Utvikle forståelse for ulike tradisjoner og skikker. - FN sin Barnekonvensjon. - Lære om dyrehold og gardsdrift. - Nasjonaldagen, 17. mai. - Samefolkets dag 6. februar. 	<ul style="list-style-type: none"> - Erfare at alle mennesker, uansett alder, kjønn og forutsetninger, inngår og bidrar til fellesskapet i barnehagen. - Alle skal bli sett, hørt og bekreftet, men skal også erfare at de ikke alltid kan få gjennomslag for det de vil og det de mener. - Samtaler om universet, jorden, kontinenter og land, ved bruk av atlas og internett. - Kunnskap om barnekonvensjonen. - Arrangere FORUT.

Antall, rom og form

Rammeplanen sier at personalet skal:

- Bruke matematiske begreper reflektert og aktivt i hverdagen.
- Bruke bøker, spill, musikk, digitale verktøy, naturmaterialer, leker og utstyr for å inspirere barna til matematisk tenkning.
- Styrke barnas nysgjerrighet, matematikkglede og interesse for matematiske sammenhenger med utgangspunkt i barnas uttrykksformer.
- Legge til rette for matematiske erfaringer gjennom å berike barnas lek og hverdag med matematiske ideer og utdypende samtaler.
- Stimulere og støtte barnas evne og utholdenhet i problemløsning.

MÅL:

- **Utvikle barnas matematiske kompetanse gjennom lek, styrte aktiviteter og spontane hverdagsaktiviteter.**
- **Gi barna mulighet til å utforske, og leke med tall, former og mønster.**

1 åringene

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Sortering- Begreper: Stor-liten- Finne sin egen plass i gangen.- Er introdusert med tallremse, særlig 1, 2, 3	<ul style="list-style-type: none">- Rydde, og sortere leker. Legge på plass.- Bygge tårn- Putte oppi, ta ut. Borte, titt tei- Sanger, rim og regler med matematisk innhold

2 åringene

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none"> - Begynnende peketelling: 1, 2, 3 - Bli kjent med tallene - Orienter seg i barnehagen, og vite hvor rommene er - Begreper: liten - mellom - stor, over - under - Erfaring med rom og plassering 	<ul style="list-style-type: none"> - Pusle puslespill - "Gullhår og de tre bjørnene" - Bruke tall, og telling i naturlige situasjoner. - Plassering, hvor for eksempel skoene skal stå. - Fordele - en til meg, en til deg

3 åringene

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none"> - Kjenne til tallene opp til ti - Kjenne igjen noen geometriske figurer: sirkel, kvadrat osv. - Utforske former og mønstre - Kjenne igjen de vanligste fargene, og vite hva de heter. 	<ul style="list-style-type: none"> - «Fem små apekatter» - Jakte på former, inne og ute. - Perle, modelleringsleire, tegning - Kims lek - Konstruksjonslek (klosser, duplo/lego, puter, sand).

4 åringene på avdeling Tyrihans

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none"> - Kjenne til ukedagene, måneder og de forskjellige årstidene - Tallremse til ti - Kjenne til bokstaver og tall 	<ul style="list-style-type: none"> - Samlinger og samtaler om ukedager, måneder og årstid - Telle fingrene - "Geitekillingen som kunne telle til ti" - "En og to og tre indianere" - "Burreli-bukk"

5 og 6 åringene

HVA	HVORDAN
<ul style="list-style-type: none">- Kjenne igjen symboler på en terning- Tidsbegreper: i dag, i går, i morgen, osv- Kunne navn på ukedagene og etterhvert rekkefølgen av dem- Orienter seg etter enkle kart (f.eks. skattekart)- Bli kjent med tallremse opp til 20- Forstå sammenhengen mellom tall og mengde- Kjennskap til vekt og volum- Utvikle forståelse for mengde, antall, sortering, geometriske former.	<ul style="list-style-type: none">- Spille spill- Skolerelaterte oppgaver- Gå på skattejakt- "Ellinga vellinga ..."- Tellebøker opp til 20- Måle med vekt og litermål når vi baker- Bruke matematikk materiell.

